

تاریخ عرب در دوران اسلامی

سیره نبوی

ترجمه

منصور داداش نژاد

عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

تهران، ۱۳۹۱

تاریخ عرب در دوران اسلامی
سیره نبوی

تألیف: دکتر جواد علی
ترجمه منصور داداش نژاد
ویراستار: محبوبه کرمی
ناشر: پژوهشکده تاریخ اسلام
مدیر نشر: خلیل قویدل
چاپ اول: ۱۳۹۱
شمارگان: ۱۵۰۰
چاپ و صحافی: چاپ تقویم
ردیف انتشار: ۷
۵۵۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشکده تاریخ اسلام محفوظ است

خیابان ولیعصر (عج)، خیابان شهید عباسپور، خیابان رستگاران، شهرزاد شرقی، شماره ۹

تلفن: ۳ - ۸۸۶۷۶۸۶۱ - ۸۸۶۷۶۸۶۰ نمابر:

web: www.ptc.ac.ir

عنوان و نام پدیدآور:	تاریخ عرب در دوران اسلامی: سیره نبوی / جواد علی؛ ترجمه منصور داداش نژاد.
مشخصات نشر:	تهران: پژوهشکده تاریخ اسلام، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری:	۱۸۸ ص.
شابک:	978 - 600 - 92836 - 7 - 5
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
رده بندی کنگره:	۱۳۹۱ ۲۰۴۱ ت۸۳۵ ع/ ۱۴ BP
رده بندی دیویی:	۲۹۷ / ۹۱۲
شماره کتابشناسی ملی:	۲۷۳۳۶۲۰

سخن اول

تاریخ هر امت و جامعه‌ای بیانگر فرهنگ و تمدن آن است. به همین دلیل، علم تاریخ در میان علوم، جایگاهی ویژه یافته است. جامعه اسلامی به عنوان یک امت جهانی، دارای چهارده قرن سابقه تاریخی با ابعاد و عناصری روشن و بدون ابهام است. اهمیت این پیشینه تاریخی و ابعاد گوناگون آن، مانند فرهنگ، تمدن، علوم، اخلاق، فلسفه و هنر، و نقش بی‌بدیل آن در تمدن جهان معاصر، تلاش گسترده دانشگاه‌ها و دانشمندان غربی را نیز در راه تحقیق و مطالعه این تاریخ عظیم برانگیخته است؛ تا بدان پایه که معتبرترین منابع و اطلاعات پژوهشی در حوزه‌های گوناگون تاریخ اسلام را در مراکز علمی غرب می‌توان سراغ گرفت.

یه‌رغم توجه ویژه پژوهشگاه‌های دنیای غرب به اسلام، به علت ناتوانی ذاتی آنها از شناخت اسلام ناب و حقیقی - به دلیل عدم دسترسی مستقیم و به دور از تحریف به منابع اصیل، و لاجرم اطلاع محدود پژوهشگران از زمینه‌ها و پس‌زمینه‌های یک تحقیق علمی جامع، آغاز حرکتی اساسی و همه جانبه از سوی دانشمندان اسلامی به منظور تصحیح و تکمیل تلاش‌های گذشته ضروری است. اگر این حرکت، گسترده، غنی و متکی بر پیشرفته‌ترین روش‌های پژوهشی آغاز شود، بی‌شک، تغییرات بنیادی در مسیر این گونه مطالعات، در پژوهشگاه‌های مهم دنیا در زمینه تاریخ اسلام و مسائل مختلف آن دور از دسترس نخواهد بود.

هدف اساسی از تأسیس پژوهشکده تاریخ اسلام - که هم اکنون در آغاز راه است - گام زدن در راه تحقق این آرمان می‌باشد. این پژوهشکده با همت و پیگیری استادان ارزشمند تاریخ اسلام و

رشته‌های پیوسته به آن، آغاز به کار کرده و برای نیل به اهداف مقدس خود، آمادۀ همکاری با همهٔ کسانی است که به این اهداف ایمان دارند. از این‌رو، پاسخگویی به هزاران پرسش را که در خلال مطالعهٔ ۱۴ قرن تاریخ اسلام مورد توجه خواننده و به خصوص پژوهشگران قرار می‌گیرد، وجههٔ همت خود قرار داده است. تحقق این مهم با روش‌های گوناگون دنبال می‌شود، که نشر آثار پژوهشی استادان و کارشناسان - به صورت تألیف و یا ترجمه - مانند اثر حاضر، از جملهٔ آنهاست. البته برنامه‌هایی همچون تشکیل کارگاه‌های تخصصی، نشست‌های علمی تخصصی و حمایت از پروژه‌های پژوهشی مورد نیاز، نیز برای تحقق هدف یاد شده در حال پیگیری و اجراست، که ضرورت دارد کیفیت و کمیت آنها افزایش یابد.

این مرکز، هم‌اکنون با شش گروه علمی و زیر نظر شورای علمی فعالیت می‌کند، که ان‌شاء الله به زودی تعداد آنها به دو برابر افزایش خواهد یافت. از جمله اقدامات کم‌سابقهٔ پژوهشکده، تأسیس دانشنامهٔ جغرافیای تاریخی جهان اسلام است که بزودی اولین مجلد آن عرضه خواهد شد. این دانشنامه با ریاست یکی از اساتید در هفت گروه علمی مشغول فعالیت است و هزاران مدخل را - تاکنون - همراه با منابع اصلی آن در سایت عرضه کرده است تا دسترسی محققان به منابع را آسان کند.

پژوهشکدهٔ تاریخ اسلام توسط سایت خود با همهٔ پژوهشگران و علاقه‌مندان به مطالعه در سراسر جهان پیوند برقرار می‌کند. این سایت، علاوه بر انعکاس همهٔ فعالیت‌های این مرکز علمی، بازتاب‌دهندهٔ فعالیت‌های علمی انجام شده توسط مراکز و اشخاص دیگر در این رشته است. با فعال شدن سایت مزبور، دسترسی پژوهندگان به مرکزی جامع و همه‌جانبه، که انعکاس‌دهندهٔ همهٔ آثار موجود در زمینهٔ تاریخ اسلام باشد، میسر خواهد شد.

علاوه بر آن، هم‌اکنون کتابخانهٔ تخصصی (حقیقی و مجازی) فعال است و به تدریج فعال‌تر خواهد شد. از خداوند بزرگ، برای این تلاش و همهٔ تلاشگران در راه حق و حقیقت، آرزوی موفقیت می‌کنم.

سیده‌های خامنه‌ای

رئیس پژوهشکدهٔ تاریخ اسلام

فهرست مطالب

۹	 سخن مترجم
۱۵	 مقدمه
۱۹	 فصل اول: اهمیت تاریخ اسلام و چگونگی تدوین آن
۴۷	 فصل دوم: مکه مکرمه
۸۵	 فصل سوم: از ولادت تا مبعث
۱۲۹	 فصل چهارم: محمد (ص) رسول خدا
۱۷۹	 نمایه

سخن مترجم

دکتر جواد علی یکی از معدود استادان برجسته عراق در سده حاضر بود که در کاظمین عراق در سال ۱۹۰۷ میلادی دیده به جهان گشود. او در بیست و هفت سالگی، ۱۹۳۵، موفق به اتمام تحصیلات خود در مقطع دکترا از دانشگاه هامبورگ آلمان شد. جواد علی تألیفاتی دارد که مهم‌ترین آن‌ها کتاب «المفصل فی تاریخ العرب قبل الاسلام» در ده جلد است. اگرچه دکتر جواد علی با کتاب المفصل شناخته می‌شود، اما به تحقیق در زمینه‌های شیعی علاقه‌مند بود. موضوع پایان‌نامه دکترا او مهدی و نواب اربعه بود که در سال ۱۹۳۵ از آن دفاع کرد و پس از وفات مؤلف، با عنوان «المهدی المنتظر عند الشيعة الإثني عشرية» در سال ۲۰۰۵ منتشر شد. او در این کتاب بسیاری از دیدگاه‌های ضدشیعی مستشرقان را که براساس استناد آن‌ها به منابع سنی است نقد کرد و خود این پایان‌نامه را با تکیه بر منابع شیعی نوشته و در تدوین آن با علمای بزرگ نجف و کاظمین مثل مرحوم کاشف الغطا و هبة الدین شهرستانی مکاتبه کرده است. جواد علی پس از دوره دکترا، مقاله‌های بلند «موارد تاریخ طبری» و «موارد تاریخ مسعودی» را نوشت تا به سرمنشأ و آبشخور روایت‌های تاریخی رهنمون شود. این دو مقاله به فهم روش تاریخ‌نگاری جواد علی کمک شایانی می‌کنند. او با نگارش این دو مقاله بر منابع تاریخ اسلام و ماهیتشان اشراف کاملی به دست آورد و این گونه پروژه کلانش را در تاریخ اسلام آغاز کرد، اما برای شناخت تاریخ اسلام نیازمند کشف حلقه‌های ناشناخته تاریخ عرب پیش از اسلام بود، از این رو «المفصل» را نوشت تا مقدمه‌ای برای نگارش تاریخ اسلام باشد.

جواد علی پس از نگارش تاریخ عرب قبل از اسلام به نگارش تاریخ عرب بعد از اسلام پرداخت و بنا را بر این گذاشت که به همین منوال پژوهش را ادامه دهد و با تدوین چندین جلد به بررسی تاریخ عرب پس از اسلام بپردازد. اما آنچه الان در اختیار ماست، بخش کوچکی است که تنها دربردارنده سه سال اول بعثت رسول خدا است. جواد علی در پایان کتاب ادامه مطالب را به فصول بعدی ارجاع داده است. این که آیا جواد علی نوشته خویش را ادامه داد یا نه مشخص نیست و میان آثار چاپ شده از او غیر از این رساله کوچک، کتاب دیگری در این موضوع به چشم نمی خورد.

دکتر جواد علی در سال ۱۹۸۷ میلادی، در تقیه، در سایه حکومت بعثی عراق داهر فانی را وداع گفت.

آثار چاپ شده از جواد علی به شرح زیر است:

۱. التاريخ العام (بغداد ۱۹۲۷)
 ۲. أصدنام العرب (بغداد ۱۹۶۷)
 ۳. المفصل فی تاریخ العرب قبل الإسلام (ده جلد)، بیروت، ۱۹۶۸ - ۱۹۴۷
 ۴. تاریخ الصلاة فی الإسلام (بغداد ۱۹۶۸)
 ۵. تاریخ العرب فی الإسلام (بیروت ۱۹۶۹)
 ۶. المهدي المنتظر عند الشيعة الاثنا عشرية (۲۰۰۵)
- معجم الفاظ المسند هم از کتاب های منتشر شده اوست.

برخی از مقاله های چاپ شده از او بدین شرح است:

۱. الأجانب فی البلاد العربية، مجلة الرسالة، ۳۰ ذی القعدة ۱۳۶۴ - العدد ۶۴۲
۲. أصول الحكم عند العرب الجنوبيين، مجلة المجمع العلمي العراقي، جمادی الأول ۱۴۰۰ - العدد ۳۱
۳. الأعلام تألیف خيرالدين الزركلي (معرفی)، مجلة المجمع العلمي العراقي، المجلد السادس، عام ۱۳۷۸ - ج ۱
۴. أنباء و آراء، مجلة المجمع العلمي العراقي، المجلد الرابع، عام ۱۳۷۵ - الجزء ۴
۵. أول صلاة فی الإسلام صلاة الركعتين، مجلة الرسالة، ۱ شوال ۱۳۶۴ - العدد ۶۳۶ و ۶۳۷

- ٦- البحث العلمي عند العرب المسلمين، مجلة المجمع العلمي العراقي، المجلد السابع، عام ١٣٧٩ - ج ١
- ٧- التاريخ عند عرب ما قبل الإسلام، المجمع العلمي العراقي، المجلد الثالث و الثلاثون، رجب ١٤٠٢ - ج ٢ و ٣
- ٨- تويني، مجلة المورخ العربي، السنة ١٩٧٩ - العدد ٩
- ٩- الخليج عند اليونان و اللاتين، مجلة المورخ العربي، السنة ١٩٨٠ - العدد ١٢
- ١٠- الطهارة و الوضوء، الرسالة، ٢ ذي القعدة ١٣٦٤ - العدد ٤٤٠
- ١١- عبدالله بن سبأ، المجمع العلمي العراقي، المجلد السادس، عام ١٣٧٨ - الجزء ١
- ١٢- العرب، مجلة الرسالة، ٥ محرم ١٣٦٥ - العدد ٤٤٩
- ١٣- العزاوي، مجلة الرسالة، ١٩ محرم ١٣٦٥ - العدد ٤٥١
- ١٤- علم ابن النديم باليهودية و النصرانية، المجمع العلمي العراقي، المجلد الثامن، عام ١٣٨٠ - الجزء ١
- ١٥- ما عرفه ابن النديم عن اليهودية و النصرانية (٢)، المجمع العلمي العراقي، المجلد العاشر، عام ١٣٨٢، جزء ١
- ١٦- الفلسفة الإسلامية المتأخرة، مجلة الرسالة، ١٢ رمضان ١٣٦٤ - العدد ٤٣٣ و ٤٣٤
- ١٧- في عالم الكتب و الاستشراق، مجلة المجمع العلمي العراقي، المجلد السابع، عام ١٣٧٩ - ج ١
- ١٨- القصيدة النشوانية، المجمع العلمي العراقي، المجلد الثاني و الثلاثون، ربيع الأول ١٤٠١ - الجزء ١ و ٢
- ١٩- كتابة أبرهة، المجمع العلمي العراقي، المجلد الرابع، عام ١٣٧٥ - الجزء ٢
- ٢٠- لهجه قرآن كريم، مجلة حوزة اصفهان، تابستان ١٣٨٠ - شماره ٤، مترجم: حسين علي نقيان
- ٢١- المجامع العلمية، المجمع العلمي العراقي، المجلد السادس، عام ١٣٧٨ - الجزء ١
- ٢٢- المدونات العربية لما قبل الإسلام، المجمع العلمي العراقي، المجلد الحادي و الثلاثون، شعبان ١٤٠٠ - الجزء ٣
- ٢٣- مصطلحات الزراعة و الري في كتابات المسند، المجمع العلمي العراقي، جلد ٣٦، شوال ١٤٠٥، ج ٢
- ٢٤- مقومات البوالة العربية قبل الإسلام، المجمع العلمي العراقي، شوال ١٤٠٧ - العدد ٤٠ و ٤١
- ٢٥- نقد كتاب المعجم السبئي، المجمع العلمي العراقي، شوال ١٤٠٧ - العدد ٤٠ و ٤١

کتاب حاضر

نوشته پیش رو، ترجمه کتاب «تاریخ العرب فی الاسلام» نوشته جواد علی است که تا کنون متن عربی آن چندین بار به چاپ رسیده است. این کتاب آخرین بار توسط منشورات الجمل (بیروت-بغداد) در سال ۲۰۰۹ چاپ شد که ترجمه فارسی حاضر براساس همین چاپ است. جواد علی در تدوین این کتاب از نوشته‌های مختلفی استفاده کرده است. او به‌ویژه از نظرهای مستشرقان آگاه است و ضمن طرح آن‌ها به نقد و بررسی آن‌ها پرداخته و در این زمینه به مباحث زبان‌شناسی هم اهمیت ویژه‌ای داده و هر جا میسر است به مباحث لغوی و ریشه‌یابی واژه‌ها پرداخته است. جواد علی برای تدوین این رساله از میان منابع عربی به کتاب «سیره حلبیه» توجه بسیاری کرده و در موارد بسیاری به آن آدرس داده است. جواد علی مقید به روش‌های آدرس‌دهی نوین نیست و ارجاع او به منابع، ناهماهنگ است و به یک شیوه نیست؛ منابع خویش را تنها با یاد از نویسندگان و یا عنوان کتاب یاد می‌کند و اطلاعات کتاب‌شناختی منابع مورد استفاده هم در پایان کتاب نیامده و هنگام آدرس‌دهی اولویت و ترتیب تاریخی منابع رعایت نشده است. همچنین او مطالب را اطناب داده و غیر از فصل‌بندی کلی کتاب، از درج عنوان‌های ریز پرهیز کرده است. از ویژگی‌های نگارش جواد علی این است که هنگام بحث درباره یک موضوع به مباحث دیگر وارد می‌شود و این امر علاوه بر اینکه فهم مطلب را دشوار می‌کند، منجر به دور شدن از موضوع مورد نظر هم می‌شود.

در ترجمه این کتاب موارد زیر مورد توجه بوده است:

- برای تلفظ صحیح نام مکان‌ها، اسم‌ها و واژه‌ها در حد امکان این موارد اعراب‌گذاری شده‌اند.
- مواردی که متن نیازمند توضیح است در پاورقی شرح داده شده و با درج کلمه «مترجم» در پایان عبارت مشخص شده است.
- در ترجمه آیات از ترجمه قرآن جناب استاد عبدالمحمد آیتی استفاده شده است و ترجمه‌ها در پاورقی ثبت شده‌اند.
- همان‌طور که قبلاً هم گفتیم شیوه آدرس‌دهی جواد علی در پاورقی‌ها به صورت نوین نیست و سعی شده آدرس‌ها به همان گونه که در متن عربی آمده است، درج و حفظ شوند.
- در پایان از استاد فرهیخته جناب دکتر صادق آئینه‌وند که در ایام تحصیل و پس از آن از

دانش، اخلاق و ادب او بهره‌ها بردم، سپاسگزاری می‌کنم. پیشنهاد ترجمه این متن را هم مرهون استاد هستم. همچنین سپاس و تقدیر خود را از مسئولان پژوهشکده تاریخ اسلام به‌ویژه حجت الاسلام و المسلمین سیدهادی خامنه‌ای که در حمایت از پژوهش و غنای مباحث مربوط به تاریخ اسلام تلاش می‌کنند، ابراز می‌کنم.

منصور داداش‌نژاد

قم، ۱۳۸۹

این نوشته، پژوهشی دربارهٔ تاریخ عرب در اسلام است که دنباله و کامل‌کنندهٔ کتاب دیگر «تاریخ عرب قبل از اسلام» است. این نگارش هم مانند آن کتاب اجزایی خواهد داشت که ادامهٔ آن در گروی استمرار حیات و نوع مباحثی است که بدانها خواهم پرداخت.

این نوشته همچون نوشتهٔ پیشین راه میانه را پیموده و از تفصیل یا اختصار و گرایش و جانب‌داری به‌دور است. کتاب را به میل و خواهش یا برای خشنودی کسی ننوشتم. مقصود از نوشتن این کتاب بیان نظری میان نظرها و صدایی میان صداها و آهنگی میان آهنگ‌هایی است که از تاریخ عرب و اسلام به گوش می‌رسد.

در این پژوهش همچنین شایق بودم که همت و تلاشم را صرف مسائل با اهمیت و ارزشمند در تاریخ عرب و اسلام کنم و به امور دست‌دوم و فرعی و حوادثی که اهمیتی در تغییر مسیر زندگی مردم ندارد، نپردازم، مگر به اندازه‌ای که با زندگی مردم آن زمان پیوند بیابد. در این کتاب هم مثل قبل ناچار شدم که فهرست کتاب را به آخرین جز کتاب وانهم منابعی که به آن‌ها اعتماد و از آن‌ها مطلبی را نقل کرده‌ام، برای بار اول به صورت کامل از مشخصات نشر آن یاد می‌کنم ولی در موارد بعدی برای پرهیز از اتلاف وقت خواننده و نیز وزن بی‌جهت به حجم کتاب، مختصر ذکر می‌کنم.

چون این کتاب، تکمیل‌کننده و ادامهٔ کتاب تاریخ عرب قبل از اسلام است، به زندگی سیاسی، دینی و اقتصادی دوران جاهلی به صورت مفصل نپردازم؛ تفصیل در این بحث، یعنی

دوباره نوشتن همان اجزای سابق و تکرار کلام پیشین که موجب اتلاف وقت گران بها و ارزشمند است. به همین منظور وارد مباحث دوران جاهلی نشده‌ام و تنها به آن مقدار از امور دوران جاهلی که با اسلام پیوند می‌یابد و با روزگار رسول خدا (ص) ارتباط دارد، اکتفا کرده‌ام. بنابراین بی‌درنگ و بدون مقدمه وارد عصر نبوی خواهم شد. کسی که خواهان آگاهی از روزگار جاهلی و احوال جاهلی‌های پیش از اسلام و زمان آشکار شدن اسلام است، باید به همان کتاب مراجعه کند.

من در این کتاب مبلغ هیچ کدام از دین‌ها نیستم و معتقدم یهودیت، نصرانیت یا اسلام به نظر و کمک و تأیید من نیازی ندارند. این دین‌ها همه از سرچشمه‌ای واحد و کامل‌کننده یکدیگرند. کسانی که می‌گویند اسلام از یهودیت یا نصرانیت یا دین دیگری گرفته شده است، به آن آسیب و زبانی نمی‌رسانند؛ زیرا اسلام پیامی از سوی پروردگار به همه مردم است در حالی که یهودیت و نصرانیت هم دین‌های آسمانی هستند. هرچند اسلام دین آسمانی است و برای تکمیل دو دین یادشده و دین‌های دیگر آمده و رحی خدایی است.

تا هنگامی که این دین‌ها، به عنوان دین‌های الهی مطرحند منبع و منشأ واحدی دارند، پس در آن‌ها لزوماً آنچه مقتضای طبیعت وحی و الهام خدایی است موجود است. من در این کتاب نمی‌خواهم نظری را باطل و بی‌ارزش یا نظر دیگری را تأیید کنم. ما در زمانی هستیم که این گونه راه‌ها قدیمی و پوسیده است و پیروان آن را اگر زبانی نرساند، سودی هم نخواهد رساند. روش من همان‌طور که گفتم بیان آرا و روشن کردن آن‌ها بدون جانب‌داری و تعصب و ارائه مطالبی است که به آن‌ها رسیده‌ام. دلدادگی و طرف‌داری از آرای خاص، آسیب‌رساندن به علم است.

در این مقدمه لازم است از استاد سید محمد بهجة الاثری جانشین اول رئیس مجمع علمی عراقی و مدیر اوقاف عامه تشکر و سپاسگذاری کنم که دست‌نوشته این کتاب را به صورت کامل خواند و ملاحظات گران بها و آرای ارزشمندی را که بسیار سودمند بود، ارائه کرد. او برترین و شایسته‌ترین فرد در انتشار این کتاب بود و پیوسته علاقه‌مند بود که کتاب را به بهترین شکل و وضع ببیند و بی‌گیر انتشار باقی اجزا بود. او سزاوار تقدیم خالصانه‌ترین سپاس‌ها و نیکوترین قدردانی‌هاست و این سخن من که به اختصار در این جزء آمد برای پاسداری از حقیقت و اعتراف به شایستگی صاحبان فضل است.

در این کتاب من جوینده علم و در تاریخ مبتدی هستم و چیز جدیدی نیاورده‌ام و تمام

آنچه در این زمینه آورده‌ام، خلاصهٔ دانش دیگران است. تاریخ اسلام دریای وسیعی است که تا کنون از ساحل آن فاصلهٔ زیادی گرفته نشده است. اوضاع چنین خواهد بود تا برای دانشمندان مجال دستیابی بر موارد و مصادر که تعدادشان بسیار و اینجا و آنجا پراکنده است، فراهم شود و آنچه موجود است مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد و نظم و آرایش و ترتیب یابد. زمانی که این شرایط مهیا شود، نگارش تاریخ علمی اسلام ممکن خواهد شد.

کسی که موقعیت، منزلت و رتبه‌اش در دانش چنین است، به ناچار پرفلزش و پرخفا خواهد بود و چون انسان تنها پس از خطا کردن به اشتباه خود پی می‌برد، پس امیدوار است کسی که بهره‌ای از خواندن متن می‌برد و از اشتباه او آگاهی می‌یابد، نویسنده را آگاه سازد تا از آن‌ها بهره‌برد و درس گیرد. علم درس گرفتن و اندوختن تجربه است.

نقد مردم با هر هدف و انگیزه‌ای در نظر نگارنده این سطور، خرد، دانایی، بالارزش و درسی است برای کسی که بخواهد پند گیرد. اما سبایش مردم، موجب شادی زودگذر و ناپایدار است و عاقل از آن سودی نمی‌برد، اگر مدح شده را به غرور نکشاند و او را به تکبر و خودبینی و ندارد. در پایان مقدمه، لازم است به این نکته اشاره کنم که مسئولیت آنچه در این کتاب از درست و نادرست آمده، با من است، نه دیگری. این اجتهاد و کوشش من است و هر مجتهد نظری دارد. نیت من خالصانه برای علم و دانش است و کارها بسته به نیت است.

جواد علی

بغداد